

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПУ ДЕТЕРМІНІЗМУ ЯК ПРИЧИННОЇ ЗУМОВЛЕНОСТІ ПОВЕДІНКИ

КУЧМА Даніл, здобувач вищої освіти

Спеціальність 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: В роботі розглянуто принцип детермінізму та впливу генетики на поведінку. Описано історичне виникнення принципу та його роль у психології.

Ключові слова: детермінізм, поведінка, принцип, людина.

Детермінізм – це філософська концепція, яка стверджує, що всі події, включаючи людську поведінку, обумовлені попередніми причинами. Принцип детермінізму ґрунтується на ідеї, що всі явища у світі відбуваються не випадково, а підпорядковуються певним закономірностям і причинам [3].

У контексті поведінки людини детермінізм дозволяє зрозуміти, як різні внутрішні (психологічні) і зовнішні (соціальні) чинники впливають на прийняття рішень та дії. У сучасній науці детермінізм відіграє ключову роль, оскільки пояснює поведінкові моделі та механізми, які можуть бути використані для прогнозування майбутніх вчинків. Дослідження останніх років (з 2018 по 2024 роки) демонструють значні успіхи у вивченні впливу нейробіологічних факторів на детермінованість поведінки [1].

Історично, детермінізм виник у стародавньогрецькій філософії, де філософи, такі як Демокрит і Левкіпп, стверджували, що світ і всі його процеси підпорядковуються строгим причинно-наслідковим законам. Ця концепція знайшла продовження у класичній механіці Ісаака Ньютона, де кожна частинка Всесвіту рухається відповідно до законів, визначених її попереднім станом [4].

У філософії існує «індетермінізм», який протиставляється детермінізму. Індетерміністи стверджують, що у світі є місце випадковості та свободі волі, особливо щодо людської поведінки. Наприклад, теорії квантової механіки ставлять під сумнів повну передвизначеність світу.

У психології та поведінкових науках детермінізм має важливе значення. З точки зору детермінізму, поведінка людини зумовлена комбінацією біологічних, генетичних і навколишніх факторів. Одним із основних питань є,

наскільки детермінованою є наша поведінка, і як це співвідноситься зі свободою волі [5].

Сучасні психологічні теорії розглядають «внутрішні детермінанти», такі як темперамент, мотивація, психічні стани, і «зовнішні детермінанти», такі як соціальне середовище, культура та події життя. Наприклад, поведінкова психологія стверджує, що значна частина наших дій обумовлена раніше засвоєними реакціями на стимули [4].

Нейробіологія також підтримує детерміністський підхід до пояснення поведінки, вказуючи на те, що нейронні процеси, які відбуваються в мозку до прийняття рішення, можуть впливати на наші дії. Такі вчені, як Бенджамін Лібет та його послідовники, стверджують, що наш мозок приймає рішення до того, як ми це усвідомлюємо, що робить свободу волі ілюзорною [1].

З 2018 року в галузі нейробіології та психології з'явилися дослідження, що підтверджують зв'язок між нейронною активністю і поведінкою людини. Зокрема, дослідження нейронних корелятивів вибору показують, що багато наших дій можна передбачити на основі мозкової активності задовго до того, як людина усвідомить своє рішення [2].

Одним із ключових досліджень стало вивчення впливу генетики на поведінку. Наприклад, дослідники знайшли докази того, що генетична схильність до певних психічних станів, таких як депресія або агресія, може значно впливати на поведінку людини, що також підтверджує детерміністську природу людської психіки [5].

Психологічні експерименти, проведені останніми роками, також фокусувалися на вивченні «впливу середовища» на детермінованість поведінки. У дослідженнях розглядалися такі аспекти, як соціальна обумовленість рішень, вплив групового тиску та культурні відмінності у поведінкових моделях [1].

Принцип детермінізму має ключове значення для розуміння людської поведінки. Він дозволяє досліджувати механізми, що визначають наші вчинки, і допомагає прогнозувати поведінкові моделі. У сучасних дослідженнях велика

увага приділяється як біологічним, так і соціальним факторам, що впливають на детермінованість поведінки [3].

Хоча детермінізм критикується за позбавлення людини свободи волі, багато наукових даних показують, що поведінка людини передбачувана на основі об'єктивних чинників. У майбутньому це може допомогти розробити нові методи корекції поведінки та підвищити ефективність психотерапії та виховання!

Література:

1. Дерід К., Додонова В. Деніел Деннет – філософ у цифрову епоху: від еволюції свідомості до штучного інтелекту. Грані. 2024. Вип. 27(3). С. 7-13. DOI: <https://doi.org/10.15421/172443>.

2. Кейн Р. Детермінізм і свобода волі: сучасні дослідження. Київ : Наукова думка, 2020. 278 с.

3. Солмс М., Тернбулл О. Нейробіологія поведінки людини. Харків : Ранок, 2021. 352 с.

4. Герріг Р. Дж. Психологія і життя. Львів : Світ, 2022. 480 с.

5. Рот Г. Біологія свободи: рефлексії про нейрологічну детермінованість. Одеса : Астролябія, 2019. 312 с.

Abstract: The paper examines the principle of determinism and the influence of genetics on behavior. The historical emergence of the principle and its role in psychology are described.

Key words: determinism, research, principle, man.

*Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв*